

L'antena

(ALDC, VIII, 1723. L'antena)

L'antena és la “verga de la vela llatina fixada obliquament a l'arbre d'una nau, composta pel car i la pena” (DIEC); el *car* queda a proa i la *pena*, a popa. *Antena* deriva del llat. ANTĒMNA, amb el mateix significat, usat sovint en pl., condicionat per les dues peces que la formaven (veg. *antenes* 155, 184); el grup -MN- > -n-, com en SCAMNU > *escon*, DAMNU > cat. ant. *dan*, *don*, però en llatí ja es coneixia la var. ANTENNA, “pronunciación tardive” (DELL), amb la geminada nasal assimilada, que podia palatalitzar-se o no (cf. *BANNA > *banya*, dial. *bana*; CANNA > *canya*, dial. *cana*, etc.; Moll, 1952: § 136); la vocal tònica es pronuncia [ə] en la major part del bal., [e] en cat. occ., [ɛ] en cat. central i [ɛ̃] en ross.; el cast. hauria rebut aquest mot des del cat. o el gall. (DECat). Com a sinònim esporàdic s'ha enregistrat *perxes* 184, extensió de ‘peça de llenya llarga i relativament prima’ (< llat. PERTĪCA), amb evolució de ¹-TICA, ¹-TICU > -xa, -xo, com en *PANTĪCA > *panxa*, PŎRTĪCU > *porxo*, etc. Com hem dit, l'antena consta de dues parts: el *car* i la *pena*. *Car*, doc. en cat. al s. XV, constitueix un manlleu al genovès, on ja s'atesta des de 1246 i on és pres del gr. KÁROION, possible alteració del gr. KĒRAIA ‘banya, antena’; el mot també es va expandir cap al venecià (*caro*) i l'it. (*carro*) (Aprosio); aquest origen indirecte del gr. a través del genovès

és més acceptable que el directe del gr. proposat pel DECat; var. *cart* 25, 42, 47, 56, 68, 69, 133, 147, amb èpitesi dental, com en *mart* ‘mar’, *cart* ‘car, a un preu elevat’, etc. (cf. Veny, 2013 a). Quant a *pena* (pron. amb [ə] en mall. i part de l'eiv., [ɛ] en cat. central i [e] en cat. occ.), sembla que també l'hem d'atribuir a influència genovesa, car ja en tenim constància en aquesta llengua des de 1246 (Aprosio), mentre que la doc. cat. no va més enllà del s. XIX; quant a l'ètim, el DECat proposa el llat. PĪNNA ‘merlet; ploma, ala d'ocell’ i d'aquí hauria passat a designar la part més alta de l'antena.

Com a mots en relació cal citar *estalles* 25, que “servien per a aguantar l'antena”; *orsapop* 77, per a mantenir el car fix; *batavara* ‘botavara’ 154; *batafions* 155, “per aferrar la vela a l'antena”.

En la vessant diacrònica cal subratllar el genovès com a nucli d'expansió de *car*, com ha passat amb altres mots nàutics, per exemple *amant*, *artimó*, *estamenera*, etc. (Veny, 2012 a). Geogràficament, *antena*, *car* i *pena* s'estenen per tota la costa catalana, fins formant part de la terminologia fluvial, i, segons Llorca, també per la costa valenciana. Són mots normatius *antena*, *car* i *pena*, des del DG₁, 1932.

